

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 1

2026

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINING O‘QUV FAOLIYATIGA PEDAGOGIK TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISH

Madina Muxamadaliyeva

Farg‘ona Davlat Univeristeti, o‘qituvchi

Annotatsiya

Ushbu maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining o‘quv faoliyatiga pedagogik tayyorgarligini rivojlantirish masalasi ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot nazariy va amaliy bosqichlardan iborat bo‘lib, pedagogik tayyorgarlikning mohiyati, komponentlari, mezon va ko‘rsatkichlari aniqlangan. Tadqiqot usullari sifatida nazariy tahlil, so‘rovnoma, pedagogik kuzatuv, test va tajriba-sinov ishlari qo‘llanildi. Eksperimental ta‘sir natijasida bo‘lajak o‘qituvchilarning motivatsion, kognitiv, amaliy va refleksiv komponentlari sezilarli rivojlandi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, kompetensiyaviy yondashuv, modulli ta‘lim dasturlari, interfaol metodlar va refleksiv faoliyat pedagogik tayyorgarlikni samarali oshirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot xulosalari pedagogika oliygohlari va maktab amaliyoti o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirish, talabalarning kasbiy tayyorgarligini mukammallashtirish va metodik tavsiyalar ishlab chiqishda amaliy qo‘llanilishi mumkin.

Kalit so‘zlar: pedagogik tayyorgarlik, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi, o‘quv faoliyati, kasbiy kompetensiya, refleksiya, interfaol metodlar, modulli ta‘lim dasturi, amaliy mashg‘ulotlar, nazariy bilimlar, dars loyihalash, talaba portfoliolari, pedagogik kuzatuv, mikro-o‘qitish, kasbiy motivatsiya.

РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Мадина Мухамадалиева

преподаватель Ферганского государственного университета

Аннотация

В статье научно проанализирована проблема развития педагогической готовности будущих учителей начальных классов к учебной деятельности. Исследование включало теоретический и практический этапы, в рамках которых были уточнены сущность педагогической готовности, её компоненты, критерии и показатели. В качестве методов исследования использовались теоретический анализ, анкетирование, педагогическое наблюдение, тестирование и опытно-экспериментальная работа. В результате экспериментального воздействия у будущих учителей заметно повысился уровень мотивационного, когнитивного, практического и рефлексивного компонентов. Полученные результаты свидетельствуют о том, что компетентностный подход, модульные образовательные программы, интерактивные методы и рефлексивная деятельность имеют существенное значение для эффективного повышения педагогической готовности. Выводы исследования могут быть применены для усиления интеграции между педагогическими вузами и школьной практикой, совершенствования профессиональной подготовки студентов и разработки методических рекомендаций.

Ключевые слова: педагогическая готовность, учитель начальных классов, учебная деятельность, профессиональная компетентность, рефлексия, интерактивные методы, модульная образовательная программа, практические занятия, теоретические знания, проектирование урока, студенческое портфолио, педагогическое наблюдение, микрообучение, профессиональная мотивация.

DEVELOPING THE PEDAGOGICAL READINESS OF PROSPECTIVE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR EDUCATIONAL ACTIVITY

Madina Muxamadaliyeva

Lecturer at Fergana State University

Abstract

This article provides a scholarly analysis of the issue of developing the pedagogical readiness of prospective primary school teachers for educational activity. The study comprised theoretical and practical stages, during which the essence, components, criteria, and indicators of pedagogical readiness were identified. The research employed theoretical analysis, questionnaires, pedagogical observation, testing, and experimental work. Following the experimental intervention, the motivational, cognitive, practical, and reflective components of prospective teachers demonstrated a significant improvement. The findings indicate that the competence-based approach, modular curricula, interactive methods, and reflective practice play a critical role in effectively enhancing pedagogical readiness. The study's conclusions can be used to strengthen integration between teacher education institutions and school practice, improve students' professional preparation, and develop methodological recommendations.

Keywords: pedagogical readiness, primary school teacher, educational activity, professional competence, reflection, interactive methods, modular curriculum, practical training, theoretical knowledge, lesson design, student portfolios, pedagogical observation, microteaching, professional motivation.

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar davrida boshlang'ich ta'lim tizimi jiddiy o'zgarishlarga duch kelmoqda. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi nafaqat o'quvchilarni bilim bilan ta'minlovchi shaxs, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida yetakchi rol o'ynovchi pedagog hisoblanadi. Shu sababli bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'quv faoliyatiga pedagogik tayyorgarligini rivojlantirish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy muammo sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik tayyorgarlik – bu shaxsning kasbiy bilim, malaka va kompetensiyalarini birlashtirgan kompleks sifat bo'lib, u o'quv-tarbiyaviy jarayonni samarali tashkil etish, rejalashtirish va baholash qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Pedagogik tayyorgarlik masalasi ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Masalan, A.Sh.Xolmatov pedagogik tayyorgarlikni talabning nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarini uyg'unlashtirish jarayoni deb ta'riflagan. Shuningdek, N.M.Saidov pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirishda refleksiv faoliyat va interfaol metodlarning samaradorligini ta'kidlagan. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimida pedagogika yo'nalishidagi tadqiqotlar, jumladan, B.A.To'rayev va Sh.R.Abdurahmonova bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining amaliy tayyorgarligi darajasini baholashda metodik vositalarni ishlab chiqish bilan shug'ullangan.

Tadqiqot o'rganilganlik darajasi shuni ko'rsatadiki, pedagogik tayyorgarlikning nazariy va amaliy jihatlari yetarli darajada o'rganilgan. Biroq, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'quv faoliyatiga tayyorgarlikni rivojlantirishda zamonaviy interfaol metodlar, refleksiv texnologiyalar va modulli ta'lim dasturlarining birlashtirilgan samarasi yetarlicha ilmiy asoslanmagan. Shu bois, mazkur tadqiqotning dolzarbligi pedagogik tayyorgarlikni kompleks rivojlantirishga qaratilgan yondashuvni ishlab chiqish bilan belgilanadi.

Tadqiqotning maqsadi – bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'quv faoliyatiga pedagogik tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslarini aniqlash, uning komponentlari va samarali shakllarini belgilash. Tadqiqotning predmeti – talabalarning o'quv faoliyatiga tayyorgarlikni rivojlantirish jarayoni va uning metodik vositalari. Gipoteza shundan iboratki, agar kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, refleksiv faoliyat va modulli ta'lim

dasturlari tizimli qo‘llansa, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining pedagogik tayyorgarlik darajasi sezilarli oshadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR.

Pedagogik tayyorgarlik masalasi zamonaviy pedagogik fanlarning markaziy mavzularidan biri hisoblanadi. Tadqiqot adabiyotlarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, pedagogik tayyorgarlik nafaqat nazariy bilimlarni egallash, balki amaliy kompetensiyalarni rivojlantirish, refleksiv fikrlash va kommunikativ qobiliyatlarni shakllantirish jarayoni sifatida qaraladi.

O‘rganilgan manbalarda pedagogik tayyorgarlikning tarkibiy komponentlari keng yoritilgan. Masalan, A.Sh.Xolmatov tayyorgarlikni motivatsion, kognitiv, amaliy va refleksiv komponentlar orqali tushuntiradi. Motivatsion komponent kasbga bo‘lgan qiziqish, o‘quv jarayoniga ijobiy munosabat va mas‘uliyatni o‘z ichiga oladi. Kognitiv komponent esa pedagogika, psixologiya va didaktika bo‘yicha nazariy bilimlarni egallashni ta‘minlaydi. Amaliy komponent darsni rejalash, metod tanlash, baholash va boshqarish ko‘nikmalarini shakllantiradi, refleksiv komponent esa o‘z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirishga qaratilgan.

N.M.Saidov pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirishda interfaol metodlar, keys-metod, muammoli o‘qitish va loyihaviy faoliyatning samaradorligini ta‘kidlaydi. Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotlar (To‘rayev, Abdurahmonova) bo‘lajak o‘qituvchilarning amaliy tayyorgarligini baholash va oshirishda maktab amaliyoti va mikro-o‘qitish metodlarining o‘rni katta ekanini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston kontekstida pedagogik tayyorgarlikning ilmiy tadqiqoti yetarli darajada amalga oshirilgan bo‘lsa-da, ko‘plab manbalar interfaol metodlar, refleksiv yondashuv va modulli ta‘lim dasturlarining kompleks qo‘llanilishi bilan bog‘liq yetarlicha natijalarni berishmagan.

Shu bilan birga, xalqaro manbalarda ham pedagogik tayyorgarlikning samaradorligini oshirish uchun **“competency-based approach”**, **“active learning methods”**, **“reflective practice va modular programs”** tavsiya etiladi. Bu yondashuvlar bo‘lajak o‘qituvchilarning amaliy kompetensiyalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikni ta‘minlaydi va o‘quv jarayonini shaxsga yo‘naltirilgan qiladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, pedagogik tayyorgarlikning nazariy asoslari yetarlicha o‘rganilgan, lekin zamonaviy metodlar va refleksiv faoliyatni tizimli integratsiya qilish sohasida yetarli ilmiy tadqiqotlar mavjud emas. Shu bois, mazkur tadqiqotning maqsadi bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining pedagogik tayyorgarligini rivojlantirishda nazariy va amaliy metodlarni birlashtirishdir.

Kompetensiyalarga asoslangan yondashuv (Competency-Based Approach).

Kompetensiyalarga asoslangan yondashuv (competency-based approach, CBA) – bu talabanning bilim, ko‘nikma, malaka va shaxsiy fazilatlarini integrativ tarzda rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvdir. Ushbu yondashuv nafaqat nazariy bilimni egallashni, balki amaliy kompetensiyalarni shakllantirishni, o‘quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorligini ta‘minlaydi. Kompetensiya bu yerda – talabanning aniq kasbiy vazifalarni samarali bajarishga qodirligi sifatida tushuniladi.

Kompetensiyalarga asoslangan yondashuvning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- Natijaga yo‘naltirilganlik: talabalar faqat bilim olish bilan cheklanmay, ularni amaliy vaziyatlarda qo‘llay bilishi zarur.
- Shaxsga yo‘naltirilganlik: talabanning individual rivojlanish tezligi va qobiliyatlarini hisobga olish.
- Moslashuvchan modul tizimi: kompetensiyalarni rivojlantirish uchun modul va blok dasturlar yaratish.
- Baholashning shaffofligi: har bir kompetensiyaning aniqlangan mezonlari va indikatorlari asosida baholash.

Shunday qilib, kompetensiyalarga asoslangan yondashuv pedagogik tayyorgarlikning barcha komponentlarini birlashtiradi, talabaning amaliy ko'nikmalarini mustahkamlaydi va ularni kasbiy faoliyatga tayyorlaydi. Empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Kompetensiyalarga asoslangan yondashuvni tizimli qo'llash bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi.

Faol o'qitish metodlari (Active Learning Methods). Faol o'qitish metodlari – bu talabalarni passiv eshituvchidan faol ishtirokchiga aylantiradigan pedagogik yondashuvdir. Ushbu metodlar talabaning o'z bilimini mustaqil shakllantirishiga, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Faol o'qitish metodlari quyidagi shakllarda qo'llanadi:

- Keys-metod (case study): real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish
- Muammoli o'qitish (problem-based learning): talaba muammoni aniqlaydi va yechim topadi
- Loyiha metodi (project-based learning): mustaqil yoki guruhda loyiha ishlari bajarish
- Interaktiv muhokamalar va o'yinlar

Shu tarzda, faol o'qitish metodlari pedagogik tayyorgarlik jarayonida, ayniqsa kompetensiyalarga asoslangan yondashuv bilan birlashtirilganda, bo'lajak o'qituvchilarning amaliy ko'nikmalari va kasbiy malakasini samarali oshirishga xizmat qiladi.

Reflective Practice (Reflektiv amaliyot). Bu shaxsning o'z professional faoliyatini tizimli ravishda tahlil qilib, tajribadan o'rganish jarayoni. Bu metod orqali mutaxassislar o'z ishlarini, qarorlarini va xatti-harakatlarini qayta ko'rib chiqadi, kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi hamda kelajakda yaxshilash yo'llarini ishlab chiqadi.

Afzalligi: tajribadan samarali o'rganish imkonini beradi.

Modular Programs (Modul dasturlar). Bu o'quv yoki kasbiy dastur bo'lib, u mustaqil, lekin bir-biri bilan bog'langan modullardan tashkil topadi. Har bir modul alohida mavzuni o'z ichiga oladi, lekin barcha modul birlashtirilganda to'liq o'quv dasturini yaratadi.

Afzalliklari:

- Moslashuvchanlik va individualizatsiya imkoniyatini beradi.
- O'rganish jarayonini qadam-baqadam tashkil qilishga yordam beradi.
- Talabalar o'z darajasiga mos modullarni tanlab, samarali o'rganadi.

MUHOKAMA. Bo'sh sinf o'qituvchilarining o'quv faoliyatiga pedagogik tayyorgarlik darajasi bo'yicha olingan natijalar tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ishtirokchilarning aksariyati o'rta va yuqori pedagogik tayyorgarlik darajasiga ega bo'lib, faqat 15% ishtirokchilar past tayyorgarlik darajasini namoyish qilgan. Bu ma'lumotlar Zamani va boshq. (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqot natijalari bilan uyg'unlikda bo'lib, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi darajasi ko'pincha amaliy mashg'ulotlar va pedagogik treninglar orqali shakllanadi, degan xulosani tasdiqlaydi.

Tadqiqot davomida reflektiv amaliyotning qo'llanilishi ham o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilar o'z dars rejalari va o'quvchilar bilan ishlash tajribasini muntazam tahlil qiladi. Bu esa pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Schön ta'kidlashicha, reflektiv amaliyot orqali o'qituvchi nafaqat amaliyotdagi xatolarini aniqlaydi, balki kelajakdagi pedagogik qarorlarini ham yaxshilaydi. Shu bilan birga, bizning tadqiqotimizda reflektiv amaliyotdan muntazam foydalanadigan o'qituvchilar yuqori tayyorgarlik darajasini ko'rsatganligi kuzatildi, bu esa ilmiy adabiyotlardagi fikrlarni tasdiqlaydi.

Modul dasturlar yordamida pedagogik tayyorgarlik natijalari ham muhokama qilindi. Tadqiqotimiz natijalari shuni ko'rsatdiki, amaliy mashg'ulotlar va baholash-monitoring modullari orqali o'qituvchilar ko'nikmalarini samarali rivojlantirgan. Tadqiqotlari bilan hamohang bo'lib, modul dasturlar orqali kasbiy tayyorgarlikning individual va qadam-baqadam shakllanishi

samaradorligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, modul dasturlar talabalarga o'z ehtiyojlariga mos o'quv materialini tanlash imkonini beradi, bu esa ta'lim jarayonini individualizatsiyalash va ko'nikmalarni yanada mustahkamlashga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki: bo'sh sinf o'qituvchilarining pedagogik tayyorgarligi ularning o'quv faoliyatini samarali tashkil qilishda, reflektiv amaliyot orqali o'z ishlarini tahlil qilishda va modul dasturlar yordamida ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu xulosalar kelgusida pedagogik tayyorgarlik dasturlarini takomillashtirish va o'qituvchilarni kasbiy rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqishda asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

XULOSA. Ushbu tadqiqot bo'sh sinf o'qituvchilarining o'quv faoliyatiga pedagogik tayyorgarligini rivojlantirish jarayonini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki:

1. Bo'sh sinf o'qituvchilarining aksariyati o'rta va yuqori pedagogik tayyorgarlik darajasiga ega bo'lib, ularning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishda amaliy mashg'ulotlar va metodik treninglarning samarali roli bor.
2. Reflektiv amaliyotning qo'llanilishi pedagogik faoliyatni takomillashtirish va darslarni tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, muntazam reflektiv amaliyot qo'llanadigan o'qituvchilar yuqori tayyorgarlik darajasini namoyish qilgan.
3. Modul dasturlar orqali pedagogik tayyorgarlikni shakllantirish talabalarga individual va qadam-baqadam yondashuv bilan ko'nikmalarni mustahkamlash imkonini beradi. Ayniqsa, amaliy mashg'ulotlar va baholash-monitoring modullari o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik darajasini oshirishda samarali ekanligi aniqlangan.

Tadqiqot natijalari pedagogik tayyorgarlikni rivojlantirishda interaktiv metodlar, faol o'qitish va modul asosidagi yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi. Bu xulosalar bo'sh sinf o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishini strategik rejalashtirishda asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2021). Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun pedagogik standartlar. Toshkent: Milliy nashriyot.
2. M.I.Madraximova Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini pedagogik amaliyot jarayonida rivojlantirish. Fergana Methodical School. 2025. Toshkent: ferganamethod.uz.
3. N.Umirzakova Pedagogik faoliyatni amalga oshirish uchun o'qituvchi kasbiy tayyorgarligi. Modern Education and Development. 2025. Toshkent: journalss.org.
4. I.Xasanova Inklyuziv ta'limda o'qituvchilarning roli va tayyorgarligi. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali. 2025. Toshkent: maktabgacha-va-maktab-talimi-jurnal.uz.
5. M.Saidova Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining metodik tayyorgarligini takomillashtirishda xalqaro baholash dasturlaridan foydalanish. Buxoro davlat pedagogika instituti jurnali. 2023. Toshkent: journal.buxdupi.uz.
6. M.Tursunova Reflektiv amaliyot orqali pedagogik faoliyatni rivojlantirish. Pedagogika jurnali, 2020. 3(5), 12–20.
7. D.Raximov Modul dasturlar yordamida boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash. 2019. Toshkent: O'zbekiston pedagogika universiteti nashriyoti.